

характер, але тільки інформаційна революція надала цьому процесу вирішального характеру.

Сьогодні війна проходить не тільки по лінії фронту, вона проходить всередині кожної людини. На лінії фронту війна має фізичний вимір, поза ним - психологічний. Питання про те, коли закінчиться війна для українського суспільства має не риторичний зміст. В сьогоднішньому світі відбувається багато військових конфліктів, але ні один із них не має такої гостроти, непримиримості і безкомпромісності. Не випадково багато державних діячів, політиків і професійних конфліктологів справедливо відмічають той факт, що боротьба буде надзвичайно руйнівною, непоступливою і смертельно небезпечною. Її завершення лежить не в площині компромісу і мирних переговорів, а на полі бою.

Виникає закономірне запитання про те, як два народи багато століть прожили по сусідству, мали спільні історичні епізоди минулого і так швидко стали непримиримими ворогами. Конфлікти такого характеру бувають дуже затяжними і непередбачуваними та приховують у собі багато небезпек як для безпосередніх учасників так і стабільності міжнародних відносин. Очевидно, що конфлікт не завершиться припиненням воєнних дій, чи підписанням певних зобов'язуючих документів.

Масштаби руйнувань інфраструктури, житлових споруд, закладів соціально-культурного і освітнього призначення просто вражають. Число жертв серед військовослужбовців і цивільного населення робить цей конфлікт найжорстокішим в Європі за останні 75 років. Незалежно від того коли завершиться конфлікт і які його будуть матеріально-технічні наслідки, культурна, моральна, історична і психологічна травми на десятки років затьмарять стосунки між народами.

Воєнний конфлікт призвів до загострення багатьох внутрішніх суспільних проблем. Це пов'язано не тільки із падінням рівня життя чи втратою частини економічного потенціалу. В соціально-психологічній сфері відбулася поляризація і диференціація суспільства, виникли значні девіації в поведінці частини суспільства тощо.

УДК 378

І. Трубавіна, д-р пед. наук, проф.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди, Україна

О. Чередниченко, канд. екон. наук, доц.

Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби Безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна

К. Недря, канд. іст. наук, доц.

Дніпропетровський університет внутрішніх справ, Україна

ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: НОВИЙ ЗМІСТ І ШЛЯХИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ

I. Trubavina, Dr., Prof.; O. Cherednychenko, Ph.D., Assoc. Prof.; Ph.D., K. Nedria, Assoc. Prof.

EDUCATION UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE IN UKRAINE IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS: NEW CONTENT AND WAYS OF ITS IMPLEMENTATION

Міністерство освіти і науки України у 2022-23 роках рекомендовало такі напрямки виховання в закладах освіти: національно-патріотичне виховання, створення умов для реалізації прав дитини, протидія булінгу, запобігання і протидія торгівлі людьми, запобігання домашнього насильства, профілактики шкідливих звичок і

*III Міжнародна наукова конференція «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ
КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки»*

девіантної поведінки, сприяння розвитку учнівського самоврядування, сімейне виховання, а також приділено увагу підготовці освітян до надання психологічної допомоги дітям під час війни.

До війни увага приділялася моральному, патріотичному, економічному, трудовому, громадянському, естетичному, фізичному, політичному та іншим напрямкам виховання. Окремо йшли теми протидії булінгу і торгівлі людьми, запобіганню насильству, взаємодії з сім'ями як напрямки роботи соціальних педагогів і практичних психологів, не класоводів і не класних керівників. І в умовах війни – бачимо такий різкий поворот від довготривалого виховання культури поведінки дітей в різних сферах людського життя до вкрай конкретного національного виховання, запобіганню негативних явищ, протидії злочинам, реалізації прав дитини, взаємодії з сім'єю в роботі кожного освітянина.

Чому відбувся такий поворот? В умовах війни заклади освіти за міжнародними соціальними стандартами допомоги населенню в умовах війни стають центрами соціальної допомоги сім'ям в громаді, освітяне працюють, виконуючи нові функції в закладі освіти – соціальну, безпекову, інформаційну, консультативну [1;3;4;5]. Заклади освіти стають притулками, центрами видачі гуманітарної допомоги, психологічної допомоги тощо. З іншого боку, війна йде не тільки на фронті, вона йде в суспільстві інформаційна. Тому просвіта педагогами сімей з дітьми є освітянським фронтом, засобом протидії агресії. Боротьба йде не тільки за території. Вона йде за свідомість і поведінку людей, за перемогу цінностей. Тому цінності є важливими в контексті національно-патріотичного виховання. При чому якщо раніше в освіті більше говорили про необхідність європейських цінностей, євроінтеграції, то сьогодні, в умовах війни, їх формування відбувається на фоні посиленої роботи за формування українських цінностей і національної української ідентичності, єдиної держави, яка має і захищає свої цінності, свій європейський вибір. Українці прагнуть зберегти свою незалежність, навіть воюючи за ці цінності і вибір. Тому формування цінностей українства і європейських в освіті повинно йти поряд, нероздільно як напрям забезпечення національних інтересів в сфері національної безпеки країни. Цінності, які формує освіта, прописані в нашому чинному законодавстві про освіту поряд з компетентностями, але вони не враховують умови сьогодення, воєнний стан, цінності європейської спільноти, цінність життя, які також заслуговують на увагу в нашому законодавстві. Сьогодні найважливішими є життя і незалежність країни. Це дозволяє формувати особистість українця, який здатний жити в європейській спільноті, не втрачаючи української самобутності і цінностей. Спільні цінності – умова співіснування в світі, незалежності країни. Водночас саме українські цінності дозволять перемогти і далі йти в Європу. Тому їх формування сьогодні є ширшим, аніж просвіта про цінності взагалі. Потрібні всі етапи виховання – від просвіти до стимулювання самовиховання, на кшталт щоденників для учнів з досвіду впровадження Української Хартії вільної людини в Тернопільській області.

Оскільки тільки суб'єктна особистість здатна захищати, перемогати і приймати самостійно рішення, то увага до учнівського самоврядування (це реалізує теорію участі ЮНІСЕФ на практиці і драбину участі Харта в дії, девіз - «ніщо для нас без нас»), формування критичного мислення, профілактика порушень прав дітей як створення умов для розвитку вільної особистості, створення умов для їх реалізації в громаді і закладі освіти. Раніше охоронно-захисна функція була тільки у соціальних педагогів і соціальних працівників. Сьогодні вона потрібна всім освітянам, які працюють з ВПО, сім'ями військових, вразливими категоріями населення як центр соціальної допомоги в громаді.

*III Міжнародна наукова конференція «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ
КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки»*

Раніше школи працювали лише з батьками учнів в інтересах розвитку дитини і реалізації її права на освіту. Сьогодні вони працюють в громаді для населення для захисту всіх прав людини і прав дитини як центр соціальної допомоги [3]. Ця функція взаємодії передбачає знання освітянами прав дітей, людини, прояву їх порушень, взаємодії з відповідними структурами (служба у справах дітей, поліція тощо). Тобто правова просвіта освітян на часі – особливо як інформаційна функція їх в громаді, переадресація до ресурсів і надавачів соціальних послуг як гарантій реалізації прав людини.

Сьогодні також виявлення насильства в родині, жорстокості вимагає для професійних дій освітян підвищення їх кваліфікації, формування у них відповідних професійних компетентностей з проблеми. Педагоги першими бачать негаразди з дитиною, щоденно за нею спостерігають. Професійна ж програма підвищення кваліфікації вчителів і директорів закладів освіти в системі післядипломної педагогічної освіти цих питань не передбачає, як і питань формування суб'єктності учнів. Питання національного виховання розглядається не в аспекті національної безпеки, а лише в аспекті формування національної ідентичності українців, чого сьогодні замало для виховання в умовах війни.

Запобігання негативних явищ сьогодні в роботі всіх освітян є по суті профілактичною функцією соціальних педагогів і соціальних працівників. Вона означає усунення перешкод і припинення дій негативних факторів розвитку особистості. Це вимагає знов –таки виходу освітян за межі закладу освіти, що можливо в умовах роботи соціальної психолого-педагогічної служби в закладі освіти, а не просто психологічної служби. Це дозволить керівнику такої служби самостійно вирішувати в органах місцевого самоврядування і державної влади питань підтримки освітян в цих складних питаннях. І важливим є введення посад вихователів безпеки в закладах освіти, які на місці допомагають освітянам вирішити ці питання. Вони навчені саме для цього. А також потрібні компетенції освітян щодо такої роботи і включення цих питань знов-таки в професійну програму підвищення кваліфікації освітян і керівників закладів освіти. Окремо сьогодні треба говорити про безпечне освітнє середовище, за яке відповідальні освітяне. В законі «Про повну загальну середню освіту» є це визначення, але без урахування реалій і потреб воєнного стану. Тому навчання освітян безпеці в освіті і створення такого середовища напряму залежить від змін в законодавстві про освіту і професійній програмі підвищення кваліфікації освітян [2;4;5]. Запобігання торгівлі людьми має сьогодні вже велике методичне забезпечення [1 та інші]. Але воно є в умовах мирного часу, потрібні акценти в умовах війни, масового безробіття і переміщення, знання нових тенденцій і змін.

Окремо стоїть питання психологічної допомоги учням освітянами під час війни. Створено багато матеріалів на допомогу вчителю з проблеми [], не тільки психологам в закладах освіти. Але ці питання знов-таки не внесені в програму підвищення кваліфікації освітян, які розроблені по компетентностям із професійного стандарту вчителя, керівника закладу освіти, вихователя ЗДО тощо.

На основі викладеного можна зробити висновки: сучасні напрямки виховання в закладах освіти, які визначило МОН, є актуальними, нагальними і потрібними в освіті, відповідають воєнному стану, мають певне методичне забезпечення. Але є проблеми в організації їх реалізації, які зумовлені:

– недосконалою нормативно-правовою базою (відсутність законодавчого визначення безпечного освітнього середовища в умовах війни, професійні стандарти освітян орієнтовані лише на мирний час, існуючі реальні функції освітян не внесені в

ці стандарти), що приводить до відсутності системної і масової підготовки освітян до такого виховання;

- відсутністю системної фахової просвіти освітян щодо роботи в умовах війни сьогодні і в майбутньому, зміни в освітні програми в ЗВО для педагогів не здійснені;
- реалізацією деяких важливих ініціатив на рівні проєктів, а не масового впровадження (вихователя безпеки, Декларації безпеки шкіл, психологічна просвіта вчителів тощо), в той час як це потрібно сьогодні в кожному закладі освіти.

Література

1. Трубавіна І.М. Система соціальної профілактики торгівлі людьми в закладах середньої освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2018. №6 (320) червень. С. 289 - 295 URL: <http://hdl.handle.net/123456789/4946>
2. Трубавіна І.М. Теоретичні основи і сутність школи, дружньої до дитини, як засіб протидії жорстокості і булінгу в закладах середньої освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2019. № 1 (324), Ч. I. С. 117-132. URL: <http://visnyk.luguniv.edu.ua/index.php/vped/article/view/28>
3. Трубавіна І.М, Каліна К.Є. Консультування вчителями сімей з дітьми в Україні в умовах війни. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2022, Вип. 58. С. 72-82. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/sciencemeans/article/view/3996/3987>
4. Трубавіна І.М., Рибалко Л.С., Каплун С.О. «Декларація безпеки шкіл»: шляхи впровадження в систему освіти України. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2019. Вип. 52. С 69-86. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/3204>
5. Trubavina I., Tsybulko L., Mohylioiva N., Ivanchuk V. Theoretical foundations of the regional training program "Education in conflict" for teachers' professional development. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. 2021. Vol. 9 No. 4. URL: <https://uesit.org.ua/index.php/itse/issue/view/24>

УДК 177.7

Т. Чоп, виклад.; Ю. Юрик

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ПРАВО НА ГІДНІСТЬ В КОНТЕКСТІ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ

T.Chop, Y.Yuryk

THE RIGHT TO DIGNITY IN THE CONTEXT OF MILITARY CONFLICT

Гідність є однією з фундаментальних цінностей людини - «це та якість особистості, яка формується в ранньому віці й лише корегується в зрілому під впливом соціального середовища, політичних подій, засобів масової інформації» [1]. В контексті формування гідності людина усвідомлює своє місце, значення, репутацію, важливість для суспільства і для себе самої. Гідність є цінністю, значення якої можна прирівняти до цінності самого людського життя. Навіть більше, часто питання збереження гідності є важливішим за збереження життя, оскільки зруйнована особистість може відчувати нестерпність життя, його безглуздість та ілюзорність. Знищена гідність – це знищена людина, її внутрішній потенціал, її світогляд, її смисли та цінності. Саме тому злочини проти гідності застосовувались у всі часи у всіх війнах – щоб зруйнувати людину, максимально принизити її, забрати в неї її людськість, не дати повернутись до звичайного життя. Зламани люди не чинять опору, не можуть самостійно відновитись, стають повчальним прикладом усім іншим.